

Добромиль – магнатська столиця

**(Добромиль. Минуле й сьогодення
магнатської столиці.**

**СПЕЦІАЛЬНЕ ВИДАННЯ ЖУРНАЛУ
«АНТИКВАР». 2024. № 6 (139). 136 с.)**

Журнал «Антиквар» – особливе науково-популярне видання в сучасній Україні, присвячене мистецтву і колекціонуванню.

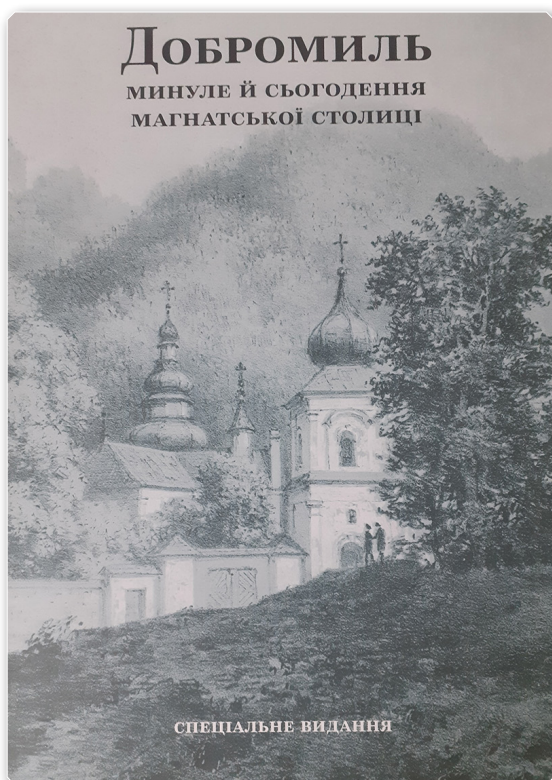
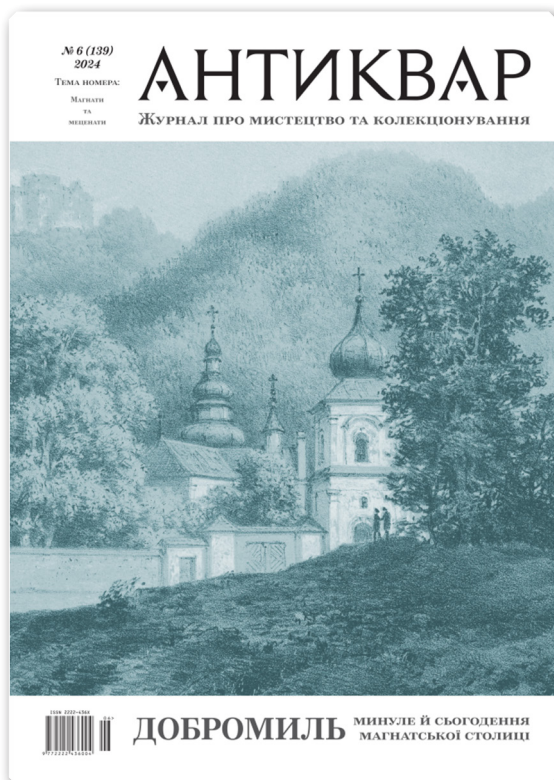
Тематичний, 139-й випуск часопису, присвячений Добромилю – містечку, розташованому на українсько-польському пограниччі, вийшов і як журнальне видання, і книжкове. Видання, без перебільшення, розкішно ілюстроване й насичене інформаційно.

Містечко Добромиль з 1374 року та села довкола нього належали шляхетському роду Гербуртів. Цей рід збудував тут замки, костели і церкви.

Відкриває номер розмова з Андрієм Пушаком – інженером, київським підприємцем, залюбленим в історію Галичини й Добромиля, меценатом і відбудовником добромильських старожитностей. Він урятував від остаточної руйнації одну з найстаріших нині ренесансних будівель Галичини –

Арсенал, збудований у XVI столітті, що належав до Нижнього замку роду Гербуртів. Добромильський Арсенал сьогодні – важливий осередок культурно-мистецького життя усієї Галичини. Тут відбуваються малярські виставки, наукові конференції, презентації, просвітницькі заходи, письменницькі зустрічі, душею і промотором яких зчаста є Галина Пагутяк. Арсенал поступово заповнюється портретами знаменитих постатей ренесансної та барокової історії цього краю. Він розміщений на Урядовій площі старожитнього Добромиля. Андрій Пушак мріє про перетворення цієї площі на своєрідне музейне містечко.

Історик Михайло Кріль у статті «Хто такі пани Гербурти і чим вони славні» представив історію шляхетського роду Гербуртів, походить із Вестфалії, сягаючи X століття. Лицарі цього шляхетського роду брали участь у битві з монголами під Легницею 1241 року.

Обкладинка журнального і книжкового видання, розгортка

*Добромильський Арсенал.
Світлина Ігоря Набитовича*

*Костел святого Мартина – усипальниця
роду Гербуртів у Фельштині (Скелівці).
Світлина Ігоря Набитовича*

Після походу на Чеські землі король Данило запросив Гербуртів до себе на службу.

1374 року князь Владислав Опольський, «господар і дідич Руської землі» надав братам Гербуртам дев'ять сіл у Перемишльській землі (серед них і Добромиль та Хирів). На згадку про свою родову садибу Фульштайн у Моравії Гербурти збудували замок Фельштин (нині – це село Скелівка Самбірського району на Львівщині).

Ренесансна оборонна вежа-
дзвінниця у Фельштині.
Світлина Ігоря Набитовича

Брати Гербурти – Миколай і Фрідріх були учасниками битви під Грюнвальдом.

У XVI столітті Гербурти породичалися з кількома відомими родами – серед них і Мнішеками та Фредрами (предками митрополита Андрея Шептицького).

Може найвідомішим серед Гербуртів – одним із власників містечка Добромиль – був Іван (Ян) Фелікс, званий Щасним, дружиною якого була Єлизавета з княжого роду Заславських. Іван Щасний Гербут навіть писав поезії українською мовою – бойківським діалектом. Одну з них влас-

не віднайшла Галина Пагутяк («Пастуше, пастуше, люблю тебе дуже...»). Цей Гербурт відкрив у родинних Боневичах (Самбірський район) власну друкарню, де вперше побачили світ друком знамениті «Аннали» Станіслава Оріховського і «Життя Петра Кміти» (1611), «Хроніка» Вінцентія Квадлубека (1612), «Діялог про оборону України» Войцеха Кіцького (1615). Тут же опубліковано й та частина праці «Історії Польщі» Яна Длугоша, яка стосувалася Грюнвальдської битви. Вибухнув скандал, бо багатьом нащадкам не сподобалися описи діянь їхніх предків. Друкарню заповзялися закрити.

У цій же друкарні опубліковано, серед інших творів, і книжку самого Івана Щасного Гербурта «Розмисл про Руський народ» (1613), де він боронив права русинів-українців: «Знаю добре, як на сеймиках дають їм надію, а на сеймах – шикають. На сеймиках братами називають, а на сеймах відщепенцями. Це я знаю, бо все це правда. Але чого вони хочуть від того шляхетного народу [...]? Того я в жодний спосіб збагнути не можу. Бо коли хочуть, щоб Руси не було в Русі – то це річ не подобна...».

Книжки, видані в добромільській друкарні

Рід Гербуртів «по мечі» (тобто чоловіча лінія) згас на синові Івана Щасного...

Історик Олег Однороженко у статті «Яблуко, трьома мечами простромене: про герб роду панів Гербуртів» подає детальний опис трансформації гербу Гер-

буртів упродовж трьох із половиною століть (від середини XIII – до початку XVII-го). Автор налічує майже два десятки видозмін цього родового герба (ілюструючи їх зображеннями із різних документів), віднаходить і відмінності у другорядних елементах зобра-

DOBROMIL. Zamek Herburtów, fasada

Руїни В'їзної вежі Високого замку. Світлина 1939 року

жень герба, які характерні і для чесько-моравського, й руського відгалужень цього роду. Герб роду Гербуртів, які володіли Добромилем 250 літ, став основою герба цього міста.

Дмитро Антонюк у студії «Муровану твердиню на Сліпій горі жоден ворог ніколи не здобув» оповідає історію твердині, руїни якої жителі називали «Гербуртом» або Високим замком. Від Високого замку збереглася бастея – в'їзна брама, яка нині є особливим символом Добромильщини.

Тут же розглянуто й історію Нового замку, який не зберігся. Він був частиною оборонних споруд Добромиля (у межах цього комп-

лексу був і добромильський Арсенал).

У огляді «Доброміль – місто історичне і романтичне» Михайло Кріль запрошує уявною мандрівкою по місту, оповідає його історію, наводячи й курйозні оказії – зокрема й про те, як під час виборів до Палати представників австрійського парламенту в місцевому готелі у одного з кандидатів (з намови конкурента) вкрали черевики, щоб він не міг зустрітися з виборцями. Цим нещасливим кандидатом був Іван Франко.

Краєзнавець Дмитро Антонюк у дописі «Я зачарований Добромилем і василіянами» (назву взято із листа майбутнього митро-

*Добромильська ратуша.
Світлина Ігоря Набитовича*

полита Андрея Шептицького до матері) подає історію Добромильського монастиря, його ченців і споруд. І відразу ж наступна публікація – розмова Ганни Шерман із вислуженим ігуменом Добромильського монастиря, отцем Симеоном Маньком – про повсякдення обителі, її відродження після пів століття занедбання в часи російської комуністичної окупації. Мистецтвознавець Ростислав Забашта у розвідці «Святий Онуфрій у Добромилі» розповідає про живописну композицію з добромильського монастиря «Житіє св. Онуфрія Великого». Це полотно – особлива агіографічна «мапа» (розміром 2 на 3,5 метри) з двадцяти чотирьох жанрових сцен із життя святого, який із давніх-давен вважався покровителем українського (як і білоруського) чернецтва, патрона василіянських монастирів, зокрема, у Львові, Лаврові, Добромилі. Ця малярська композиція створена у першій половині – середині XIX століття. Свідченням цього є супровідні написи, які подано на картині як таблицю. Ці написи є особливою пам'яткою «язичія» – тогочасної штучної книжної мови.

Ще один ракурс історії Добромиля – у роз-

відці історика Олексія Зотикова «Ім завжди бракувало кількох крейцерів на шабат (як жили, заробляли й молилися у штетлі Добромиль)». Це історія єврейської громади-штетла, яка в XIX – до середини XX століття становила 50-60% добромильського населення.

Довершує ці історії Добромиля ще дві розвідки Михайла Кріля. Перша – «Тут був Йозеф Швейк із Праги» – нагадує про шлях славетного вояка з роману Ярослава Гашека та його пригоди в Фельштині (нині – Скелівці; тут його

Скульптура святого Яна з Непомука біля костела Преображення Господнього в Добромилі (робота школи Йогана Георга Пінзеля). Світлина Ігоря Набитовича

“Швейкові справді пощастило: він опинився в Добромилі...”. Світлина Ігоря Набитовича

було заарештовано) та в Добромилі, де згадки про нього увіковічені пам'ятниками.

У ще одній розвідці («Що їли-пили добромилляни в XVII – XVIII столітті») професор Кріль подає особливі деталі історії повсякдення – певне меню, яке й нині резонує у місцевих традиціях харчування: «Підбиваний борщ, капуста з горохом і квасівка – страви давні й досі в Добромилі знані. З борошна готували пироги з різними начинками (вареники), пироги спечені, начинені капустою чи крупами (гречками, пшоном), палюшки або книдлі, клюски або локшину, киселицю (відвар з вівса), чир або варене борошно та ін. За єврейським почином на столах до-

бромільських міщан з'явилися запечений м'ясний рулет (заєць), качка з яблуками або сливами, форшмак (перемелена і заправлена риба), фарширована риба, оселедець із цибулею, цвіклі (тертий буряк із хроном)». А з «міцних напоїв виготовляли горіхівку, медовуху та настоянки на різноманітних коренях, квітах чи диких ягодах. Заправлена смальцем і часником та переварена горілка вважалася ліками, зокрема від кашлю».

Завершує видання розмова Ганни Шерман із лавреатом Шевченківської премії, письменницею Галиною Пагутяк «Три гори – наче піраміди, а під ними місто в долині ріки».

Відома письменниця – авторка цілої низки прозових творів про Добромиль та рід Гербуртів: романів «Слуга з Добромиля» та «Магнат», стилізованої барокової драми «Життя Яна Щасного з Добромиля», дитячої книжки «Добромільська наука». Письменниця, розповідаючи про свою залюбленість у Добромиль, зауважує: «Що глибше я пізнаю історію міста, то виразніше бачу, як впливають на його долю нашарування різних епох. Видимі і невидимі. Починаючи з княжої доби...».

Спеціальне видання журналу «Антиквар» «Доброміль. Минуле й сьогодення магнатської столиці» – багатогранна й різнопланова розповідь про історію Добромиля й магнатського роду Гербуртів, культуру, історію повсякдення.

*Вид на три гори з Добромильського Арсеналу.
Світлина Ігоря Набитовича*